

УДК 339.97 (510)

Павло Петрович НЕСЕНЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: nppod@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6399-3511>

Володимир Олегович ПОЛІЩУК

студент факультету економіки та управління підприємництвом, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: st_vlad0901@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6492-2923>

СУЧАСНИЙ СТАН, МІСЦЕ ТА РОЛЬ КНР У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Несененко, П. П., Поліщук, В. О. *Сучасний стан, місце та роль КНР у світовій економіці*. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць / За ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2020. № 1 (72). С. 191–202.

Анотація. У статті розглянуто проблеми розвитку економіки КНР, а також особливості проведення реформ у часі через призму з'ясування можливостей та механізмів входження країни на світовий ринок з посиленням її місця та ролі на ньому. Продемонстровано, що тільки розширення національного внутрішнього ринку може створити необхідні передумови для повноцінного входження у світову економіку. Особливу увагу приділено питанням підтримки економіки за допомогою державних програм інвестицій в інфраструктуру. Зазначено, що простежуються стійкі темпи зростання економіки Китаю у 2011-2018 роках, розвиток його промисловості, будівництва, що значно розширило можливості країни впливати на міжнародну економіку. Звідси випливає висновок про стабільний розвиток економіки Китаю в намаганні уряду зосередитися на відкритті на зовнішньому ринку нових його сегментів національної економіки з проведенням подальшої лібералізації цін, що робить країну економічно більш могутньою. Наочно продемонстровано як динамічне зростання обсягу промислового виробництва держави за останні два десятиліття перетворило Китай на провідну країну світу. Наголошено, що КНР, займаючи лідируючі позиції в світі по виробництву багатьох видів продукції, наразі зосереджена на необхідності збільшення внутрішнього споживання, щоб зробити економіку менш залежною від експорту в майбутньому. Обґрунтовано ідею стосовно того, що обмеженість простору внутрішнього ринку по мірі його зростання потребує пошуку нових територій для подальшої реалізації та розвитку свого виробництва.

Ключові слова: економіка КНР; зовнішній ринок; світова економіка; новий етап глобалізації; соціально-економічний розвиток.

Павел Петрович НЕСЕНЕНКО

кандидат экономических наук, доцент кафедры общей экономической теории и экономической политики, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: nppod@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6399-3511>

Володимир Олегович ПОЛІЩУК

студент факультета економіки и управления предпринимательством, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: st_vlad0901@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6492-2923>

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, МЕСТО И РОЛЬ КНР В МИРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Несененко, П. П., Полищук, В. О. *Современное состояние, место и роль КНР в мировой экономике*. Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов / Под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2020. № 1 (72). С. 191–202.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы развития экономики КНР, а также особенности проведения реформ во времени через призму выяснения возможностей и механизмов вхождения страны на мировой рынок с усилением ее места и роли на нем. Продемонстрировано, что только расширение национального внутреннего рынка может создать необходимые предпосылки для полноценного вхождения в мировую экономику. Особое внимание уделено вопросам поддержки экономики при помощи государственных программ инвестиций в инфраструктуру. Отмечено, что прослеживаются устойчивые темпы роста экономики Китая в 2011-2018 годах, развитие его промышленности, строительства, что значительно расширило возможности страны влиять на международную экономику. Отсюда делается вывод о стабильном развитии экономики Китая в попытке правительства сосредоточиться на открытии на внешнем рынке новых его сегментов национальной экономики с проведением дальнейшей либерализации цен, что делает страну экономически более могущественной. Наглядно продемонстрировано как динамический рост объемов промышленного производства государства за последние два десятилетия превратил Китай в передовую страну мира. Отмечено, что КНР, занимая лидирующие позиции в мире по производству многих видов продукции, сейчас сосредоточена на необходимости увеличения внутреннего потребления, чтобы сделать экономику менее зависимой от экспорта в будущем. Обоснована идея относительно того, что ограниченность пространства внутреннего рынка по мере его роста требует поиска новых территорий для дальнейшей реализации и развития своего производства.

Ключевые слова: экономика КНР; внешний рынок; мировая экономика; новый этап глобализации; социально-экономическое развитие.

Pavel NESENEKO

PhD in Economics, Associate Professor, General Economic Theory and Economic Policy Department, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: nppod@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6399-3511>

Volodymyr POLISHCHUK

Student of Economics and Entrepreneurship Management Faculty, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: st_vlad0901@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6492-2923>

CURRENT STATE, PLACE AND ROLE OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE WORLD ECONOMY

Nesenenko, P., Polishchuk, V. (2020). *Current state, place and role of the People's Republic of China in the world economy*. Ed. by M. Zvieriakov (ed.-in-ch.) and others [Suchasnyi stan, mistse ta rol KNR u svitovii ekonomitsi; za red.: M. Zvieriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin, *Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (72), pp. 191–202.

Abstract. *The article considers the problems of China's economy development, as well as the peculiarities of reforms over time through the prism of elucidating the possibilities and*

mechanisms of the country's entry into the world market with the strengthening of its place and role in it. It has been demonstrated that only the expansion of the national internal market can create the necessary prerequisites for a full entry into the global economy. Particular attention is paid to supporting the economy through the government infrastructure investment programs. It was noted that sustainable growth of China's economy in 2011-2018, the development of its industry, construction, are being traced, which significantly expanded the country's opportunities to influence an international economy. Hence the conclusion is made about sustainable development of the China's economy in an attempt by the government to focus on opening its new segments of the national economy on the foreign market with further liberalization of prices, which makes the country economically more powerful. It has been clearly demonstrated how the dynamic growth of state industrial production over the past two decades has transformed China into a leading country in the world. It is noted that China, which has a leading position in the world in the production of many types of products, is now focused on the need to increase domestic consumption in order to make the economy less dependent on exports in the future. The idea that the limited space of the internal market as it grows requires the search for new territories for further realization and development of its production is substantiated.

Keywords: PRC economy; foreign market; world economy; new stage of globalization; socio-economic development.

JEL classification: F010; O100; O400

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1\(72\).2020.191-202](https://doi.org/10.33987/vsed.1(72).2020.191-202)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Китай на даному етапі розвитку світової економіки показує колосальні результати росту та розвитку національної економічної системи та її показників. Майже за 43 роки економічних та соціальних перетворень Китай трансформувався в одну з найпотужніших держав світу. Економічні та соціальні трансформації почалися у 1978 році з приходом до влади Ден Сяопіна та запровадженням «політики реформ та відкритості», проведення якої призвело до суттєвого зростання та розвитку економіки Китаю. У 1978 році за показником ВВП Китай посідав 11-те місце у світі, та вже через тридцять років йому вдалося досягти неймовірних результатів – обігнати Німеччину та стати третьою економікою світу, а вже у 2010 році випередити Японію і зайняти другу сходинку в світовій економіці, поступаючись лише США. Завдяки проведеним реформам та стрімкому економічному зростанню Китай перетворився з бідної відсталогої держави на одну з найпотужніших економік світу. Вивчення досвіду економічного розвитку Китаю є вкрай актуальним завданням з метою його імплементації та адаптації до українських реалій.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемам щодо розвитку економіки Китаю та його ролі у світовій економіці науковцями загалом, особливо в останні десятиліття, приділено багато уваги. Так, досліджено китайську економіку, модель її розвитку, специфіку вибору та причини, що викликали стрімкий вихід Китаю на світовий ринок. Вказується на велику роль китайської соціалістичної модернізації, в яку органічно включені як форми прояву ринкових процесів, так і процесів соціалізації. Заслужують на увагу праці, що характеризують загальний стан країни, таких авторів, як В. Г. Гельбрас, В. О. Кіктенко, А. І. Ондасинова, Е. П. Пивоварова, В. Я. Портякова, О. С. Селіщева, Лю Вэйта та ін., а також роботи авторів, які розкривають окремі аспекти розвитку країни в сільському господарстві як дуже

важливій галузі та інших сферах діяльності: Л. Д. Боні, Г. К. Абілекової, А. І. Ондасиної. З роботами загального плану цих авторів тісно пов'язані і проблеми ролі Китаю у світовій економіці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Сучасними науковцями проаналізовано низку важливих аспектів міжнародної економіки та політики. Однак, враховуючи складність питання і його багатогранність, не всі з них висвітлені детально та глибоко. Це пов'язано зі стрімкими процесами глобалізації та різним рівнем розвитку країн, які в ньому задіяні. Тому виникає справедливе питання щодо ефективності включення країн, що розвиваються, у ці процеси. Наприклад, розвиток інтеграційних об'єднань держав з ринками, що розвиваються, може передбачати необхідність застосування державної економічної політики як репродуктивної, так і продуктивної моделей, що без політекономічного аспекту вирішити неможливо. В розробках такого плану переважно домінують аспекти соціології, маркетингу, політики. Є й інші питання, що потребують уточнення та розробки з боку саме політичної економії.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є поглиблення вивчення політекономічної сутності та специфіки взаємодії сучасного Китаю зі світовою економікою, стану, місця та ролі цих процесів в умовах трансформації національного ринку, які втілюються в міжнародній економічній політиці держави з метою вдосконалення останньої.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішими особливостями світової економіки на початку XXI століття є падіння темпів її розвитку після кризи 2008–2010 років і значне прискорення процесів глобалізації.

Однак зовнішній ринок зажди пов'язаний із внутрішнім, його змінами та розвитком. Це стосується і Китаю. Постає питання про те, чому починаючи з 2010 року він стає найбільшим у світі експортером. Забігаючи наперед, можна сказати, що це стало наслідком посилення ринкових процесів у країні наприкінці 70-х років XX ст. Поштовхом до цього спочатку були реформи у сільському господарстві, як найбільш відповідаючі рівню економічної уособленості, що дозволили почати забезпечувати населення країни продовольством і стимулювати попит у промисловості [1, с. 6].

Потім накопичений досвід дозволив перенести їх позитивні підходи вже на промислове виробництво. Разом з цим поступово впроваджувалися лібералізація цін, фінансова децентралізація, розширення автономії для державних підприємств, розгалужена банківська система і фондові ринки, що плавно продовжили процеси поступового переходу від централізованого планування до регульованого ринку. Цьому одночасно сприяло і розширення можливостей внутрішнього приватного сектору, піднесення зовнішньої торгівлі та інвестиції в неї.

Реформи в Китаї здійснювалися поступово, згідно з відомим афоризмом «переходячи річку намацуй каміння». По мірі прискореного розвитку економіки відходила у минуле ера дефіциту, а внутрішній ринок перетворився з ринку продавця на ринок покупця. Пропозиція продукції деяких традиційних галузей виявлялася надлишковою, а ринок ставав перенасиченим, що загострювало боротьбу за виживання та, зрозуміло, звужувало простір для його розвитку всередині країни. Перевиробництво побутової техніки, текстильних виробів, товарів легкої промисловості та їх затоварення вели до простою обладнання та чималого марнотратства. Перехід Китаю від ринку продавця до ринку покупця

засвідчив рух від економіки, коли головним було вирішення виробничих проблем, до етапу, проблем попиту. Звідси обмеженість простору внутрішнього ринку для подальшого розвитку виробництва потребувала освоєння нових територій, і, як наслідок, вихід країни за її межі з використанням для цього глобального ринку та його ресурсів [2, с. 38].

Останніми роками Китай відновив свою підтримку державних підприємств у секторах, важливих для його економічної безпеки, націлившись на лідерство в глобальній конкуренції. Причому посилення ринкових засад відбувалося завдяки розумній централізації влади в одних руках – Комуністичної партії Китаю на засадах розробки п'ятирічних планів, як першої форми планування поки що без наявності її вищої форми – планомірності.

Період з 1978 по 2010 рік став періодом різкого підвищення ефективності економіки, чому сприяла політика реструктуризації. Відбулося десятиразове збільшення ВВП, за яким Китай, обійшовши у 2001 році Японію, вже у 2010 році став другим у світі. На сьогодні по доларовій вартості обсягу аграрного і промислового виробництва він обігнав й США.

Економіка Китаю у 2011–2019 рр. продовжувала зростати стійкими темпами, переважно завдяки політиці внутрішнього і зовнішнього стимулювання інвестицій, яка активно проводилася під час глобальної фінансової кризи. Плани уряду на 13-ту П'ятирічку, прийняті в березні 2016 року, були спрямовані на продовження модернізації економіки і робили акцент на збільшення внутрішнього споживання для поступового перетворення країни на менш залежну від експорту [3, с. 106].

Розвиток сучасної світової економіки показує, що провідними локомотивами її зростання є США, Європейський Союз та Японія, а центром світового прогресу – країни Західної цивілізації. Проте сучасне прискорене піднесення нових індустріальних країн Далекого Сходу, і особливо Китаю, наприкінці ХХ – початку ХХІ століття наочно демонструє тенденцію руху до перетворення останнього спочатку до рівня першої держави світу, а з часом, – і центру світового економічного розвитку в майбутньому.

Це підтверджують успіхи Китаю на початку третього тисячоліття, як «розгортання однієї з основних глобальних тенденцій – переміщення центру економічного розвитку із Заходу на Схід, яка має всі передумови для збереження цього вектора у довгостроковій перспективі». Варто зазначити, що за 10 років після вступу до СОТ частка Китаю на світовому ринку зросла з 4,3% до 10,4%, що зробило його першою у світі країною-експортером та другою країною-імпортером. Середнє щорічне зростання товарного експорту склало 22%, збільшившись у 4,9 рази, а середнє щорічне зростання імпорту склало 21% і його обсяг збільшився у 4,7 рази. Крім того, його державні валютні резерви зросли в 14 разів, або з 212,2 млрд. дол. у 2001 р. до 3,9 трлн. дол. наприкінці 2018 року, а загальний експорт за цей період примножився у 6 разів [3, с. 108–109].

Після початку політики реформ та відкритості китайська економіка зберігала темпи стрімкого зростання протягом 30 років. Правда, якщо середні темпи ВВП Китаю у 1978–2014 рр. становили 9,7%, то у 2015 році вони впали до 6,9%. У світовій міжнародній торгівлі в 2015 році за показниками імпорту та експорту товарів Китай перебував на першому місці та протягом трьох років, починаючи з 2013 року, впевнено зберігав цю позицію. За обсягом експорту й імпорту послуг він посідав друге місце у світі. Згідно з попередніми розрахунками, частка Китаю у світовій торгівлі збільшилася з 12,2% до більш як

13%. Крім того, за масштабами виробничого сектору країна у 2010 році обійшла США і посіла перше місце у світі за розміром одержаних іноземних інвестицій протягом 24 років. Причому дуже висока їх частка, майже 80% всіх іноземних інвесторів, припадає на етнічних китайців, що проживають за кордоном. За розмірами власних інвестицій за кордон Китай посідає 3 місце у світі і перше серед країн, що розвиваються, а з 2006 р. вже протягом 13 років поспіль він перший за розмірами валютних резервів.

Найбільш значущі спрямування експорту Китаю – США, Гонконг, Японія, Республіка Корея, Євросоюз, як в найбільш розвинені країни. Причому, якщо зустрічний європейський імпорт перевищує китайський експорт приблизно в півтора рази, то американський – майже втричі, що забезпечує Китаю значний «запас міцності» як в глобальній економіці, так і в світовій політиці, надійно захищаючи його від спроб тиску з боку США.

Успішна реалізація програми соціально-економічного розвитку КНР забезпечується посиленням відкритості її економіки, розвитком зовнішньоекономічних зв'язків відповідно до прийнятої у 1999 році концепції «йти назовні» (цзоучуоджю). При цьому китайське керівництво здійснює політику стримування щодо застосування сили поряд із зусиллями щодо модернізації збройних сил і бере активну участь у регіональному та глобальному міжнародному співробітництві з метою отримання «асиметричної вигоди». Реалізація вказаного прагматичного курсу, що триватиме принаймні протягом двох десятиріч, диктується потребою Китаю у зовнішніх ринках, інвестиціях і технологіях, щоб забезпечити експортно-орієнтовану спрямованість зростання країни. Саме для задоволення цієї потреби КНР зробила вагомий внесок у стимулювання таких регіональних процесів співробітництва, як АСЕАН–Китай (10+1), АСЕАН–Китай, Японія і Республіка Корея (10+3), Шанхайська організація співробітництва, АТЕС, Саміт країн Східної Азії, БРІКС. 1 січня 2010 р. вступила в дію ЗВТ між АСЕАН і Китаєм, яка з часом може трансформуватися у митний союз і спільний ринок. Особливу роль ініціатора та мотора інтеграційних проєктів відіграє Китай у Східній і Південно-Східній Азії, а також у АТР, демонструючи наміри виконувати цю роль в усьому світі [4, с. 58].

Динамізм економічного розвитку КНР відображають статистичні дані (табл. 1), що наочно свідчать про стрімке зростання зовнішньоторговельного обороту Китаю, починаючи з 90-х років ХХ століття, особливо експорту, що зумовило досягнення позитивного торговельного сальдо, його неухильне зростання та вражає збільшення золотовалютних резервів КНР.

Таблиця 1
Товарооборот, експорт та імпорт товарів КНР (100 млн. дол. США)

Роки	Товарооборот	Експорт	Імпорт	Сальдо
1	2	3	4	5
1978	206,4	97,5	108,9	-11,4
1980	381,4	181,2	200,2	-19,0
1985	696,0	273,5	422,5	-149,0
1990	1154,4	620,90	533,50	87,4
1995	2808,6	1487,8	1320,8	167,0
2000	4742,9	2492,0	2250,9	241,10
2005	14219,1	7619,50	6599,5	1020,0
2010	29740,0	15777,5	13962,4	1815,1

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
2011	36418,6	18983,8	17434,8	1549,0
2012	38671,2	20487,1	18184,1	2303,1
2013	41589,9	22090,0	19499,9	2590,1
2014	43015,3	23422,9	19592,3	3830,6
2015	44956,2	25098,6	20459,8	4638,8
2016	46587,3	26598,3	20968,2	5630,1
2017	47526,8	28549,1	22467,3	6081,8
2018	49968,6	29654,7	23054,7	6600,0

Джерело: [1; 5; 6]

Поряд із різким збільшенням зовнішньоекономічних зв'язків Китаю, з їх кількісним зростанням, необхідно звернути увагу на тенденцію до збільшення в китайському експорті продукції переробної промисловості та зменшення частки сировини, про що красномовно свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

Структура експорту товарів КНР

	1990		2000		2010		2015		2018	
	Обсяг млн. дол., 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %
Експорт	620,9	100	2492,1	100	15777,3	100	25098,6	100	29654,7	100
Сировина	158,9	25,6	254,6	10,2	816,9	5,2	926,4	3,69	1028,3	3,47
Продукція обробної промисло- вості	461,8	74,4	2237,5	89,8	14960,7	94,8	24172,2	96,31	28626,4	96,5

Джерело: [1; 5; 6]

Необхідно констатувати, що вищезазначену позитивну динаміку не порушила навіть глобальна фінансово-економічна криза 2008–2010 років. Забезпечення такого стрімкого покращення структури експорту було досягнуто КНР за рахунок створення умов, які сприяли впровадженню в економіку сучасної техніки і технологій, завдяки політиці сприяння надходженню іноземних інвестицій, результатом чого й стало перетворення Китаю у «світову фабрику», продукція якої почала відповідати вимогам сучасного ринку та впевнено завойовувати його. Причому частка високотехнологічного експорту в загальному обсязі китайського експорту перевищила 30%.

Важливою особливістю розвитку зовнішньоекономічних зв'язків Китаю стало охоплення ним країн на всіх континентах планети (табл. 3).

Дані табл. 3 демонструють стабільність і глобальність зовнішньоекономічних зв'язків Китаю, показуючи збільшення обсягу споживання китайських товарів у переважній більшості країн світу.

Таблиця 3

Товарооборот між Китаєм і основними регіонами світу, %

Регіон	Частка в загальному обороті Китаю			Частка в експорті Китаю			Частка в імпорті Китаю		
	2014	2016	2018	2014	2016	2018	2014	2016	2018
Азія	52,85	52,32	50,52	50,73	50,22	49,64	55,38	56,19	57,05
Африка	5,15	4,8	4,93	4,53	4,86	4,29	5,9	4,16	4,37
Європа	18,01	17,7	17,9	18,73	17,62	17,91	17,15	17,36	16,97
Латинська Америка	6,12	6,17	6,02	5,82	5,72	5,47	6,48	5,95	5,39
Північна Америка	13,84	15,45	17,43	18,19	19,38	20,04	9,4	10,41	11,15
Океанія	3,79	3,56	3,2	1,99	2,12	2,94	5,59	4,74	5,07

Джерело: [1; 5; 6]

Наведені вище дані справедливо підтверджують, що у своєму економічному розвитку Китай досяг вражаючих успіхів і став країною, яка поступово посилює свій вплив на глобальну економіку.

Причому, варто зазначити, що позиція КНР відрізняється від країн, що розвиваються, країн з перехідною економікою та заможних держав, виступаючи тим містком, який їх поєднує. Так, Китай для розвитку інтеграційних об'єднань держав з ринками, що розвиваються, обрав модель продуктивної державної економічної політики, а не репродуктивної моделі, що копіює розвиток розвинених країн, консервуючи процеси відставання тих, що менш розвинені. Причому в них він монтує процеси соціалістичної модернізації з опорою на їх серцевину – інноваційні технології. Крім того, Китай стоїть на позиціях збереження цивілізаційної різноманітності світу, виступає проти його «вестернізації», розуміючи, що внаслідок «вестернізації», у першу чергу, потерпають країни і регіони світу, що базуються на якісно відмінних, наприклад, від американських, соціокультурних цінностях. Це дуже важливо враховувати і для українських реалій. КНР неухильно проводить незалежну і самостійну мирну зовнішню політику, розвиваючи відносини дружби та співробітництва з усіма країнами світу на п'яти принципах мирного співіснування: взаємної поваги до територіального суверенітету, взаємного ненападу, невтручання у внутрішні справи, рівності та взаємної вигоди, мирного співіснування в нових умовах, розвиваючи ідеї конфуціанства [7, с. 111].

Міжнародна стратегія Китаю містить дві компоненти – мир і розвиток, в основі яких покладено [7, с. 112]:

- незворотний тренд економічної глобалізації;
- незворотний тренд формування багатопольярного світу;
- швидкий розвиток науки і технологій;
- загострення конкуренції між країнами;
- диверсифікацію культурних конфліктів та культурної інтеграції.

Метою зовнішньої політики КНР є досягнення ним до середини XXI ст. статусу наддержави. Китай протягом найближчих десятиліть намагатиметься відновити традиційний китасентристський світовий порядок. На думку китайських економістів, знадобиться ще багато часу, можливо років десять, для наведення порядку в управлінні глобальною економікою, при якому організаційна структура управління світу має відповідати його багатопольярності.

Китайські дослідники вважають, що підвищення статусу держави на основі зростання її економічної потужності означає збільшення її політичного впливу, що відповідно зменшує статус інших держав. У зовнішній політиці підкреслюється необхідність уникнення світової війни, наголошується на відмові від гегемонізму і силової політики. При цьому у різноманітних інтерпретаціях китайських учених і політиків під «глобальним гегемоном» розуміють США, під «регіональним гегемоном» – Японію. КНР кидає виклик планетарним претензіям США, беручи активну участь у формуванні майбутньої світової архітектури. На особливу увагу заслуговують пропозиції Китаю щодо покращення глобального управління, висловлені під час 11 саміту G20 у Ханчжоу. Саме на цьому саміті Китай закликав побудувати інноваційну, динамічну, взаємопов'язану, взаємовигідну та інклюзивну економіку [1, с. 13].

При цьому особливу увагу у своїх зовнішніх зв'язках Китай приділяє питанням забезпечення інноваційного розвитку, що відповідає висновкам науковців: «Сучасний конкурентний потенціал національних економік реалізується в інноваційній парадигмі розвитку».

Китай досяг успіхів завдяки реалізації політичної стратегії розвитку, розробленої Ден Сяопіном, в основу якої покладено необхідність проведення незалежної зовнішньої політики миру, виходячи із фундаментальних інтересів народу Китаю та інших держав, необхідність не піддаватися ніякому зовнішньому тиску і не вступати в союз із жодною впливовою державою або групою країн, а також не створювати ніякого військового блоку, не приєднуватися до гонки озброєнь і не прагнути вирішувати власні проблеми шляхом військової експансії. Ден Сяопін планував здійснення модернізації Китаю як «розбудову соціалізму з китайською специфікою». Відповідно до ідей Ден Сяопіна стратегія національного розвитку, умовно, ґрунтується на двох базових принципах: теорії соціалізму початкового періоду та теорії соціалістичної ринкової економіки. Її сутність полягає у тому, що головна довгострокова мета китайського народу – перетворення країни в сильну, демократичну, соціалістичну сучасну державу [8].

Шлях до цієї мети включає три етапи [9, с. 25].

Перший етап, 1981–1990 рр., припускав подвоєння ВВП і вирішення проблем харчування та одягу. Вважається, що ці завдання виконані.

Другий етап, 1991–2000 рр., орієнтував на доведення ВВП до 1 трлн. дол. із прибутком на душу населення від 800 до 1000 дол. Реалізація планів даного періоду привела Китай до «відносного процвітання».

Третій етап, 2001–2050 рр., націлює на досягнення рівня розвинених держав і реалізацію основних ідей модернізації. Під модернізацією розуміється проведення політики реформ і відкритості, реалізація програм в області сільського господарства, енергетики, транспорту, науки і техніки. Сюди входить також концепція «одна країна, дві системи».

Успіхи, досягнуті Китаєм в економічному розвитку, є внеском КНР у стимулювання процвітання світової економіки. Наразі для КНР актуальними є три питання [10, с. 31–32]:

- 1) зменшення надлишку торговельного балансу;
- 2) забезпечення міжнародної фінансової стабільності;
- 3) реформування міжнародної економіки в такий спосіб, щоб від цього виграли як Китай, так і глобальна економіка.

Для подолання сучасних проблем економічного розвитку китайські вчені пропонують три стратегії [10, с. 40–41]:

1) диверсифікацію експортних каналів та ринків; спробу вийти на регіональні ринки країн Близького та Середнього Сходу, Південної Америки та Південно-Східної Азії;

2) подальшу диверсифікацію з метою підвищення наукоємності товарів, зниження їхньої вразливості до цінової конкуренції;

3) фокусування уваги на внутрішньому ринку КНР.

Протягом наступних двох десятиріч КНР може випередити США і стати найбільшою економікою у світі. Китай до 2050 р. має реалізувати такі стратегічні цілі соціально-економічного розвитку, як запровадження всебічної соціалістичної модернізації; значне підвищення статусу країни на міжнародній арені й вихід на перше місце у світі за сукупною державною потужністю; долучення до країн із середнім рівнем ВВП на душу населення; досягнення високого рівня життя народу; перетворення країни у потужну державу з високим рівнем матеріальної, правової та духовної цивілізації. Тобто, утворюється ситуація, коли жодна регіональна та глобальна проблема не вирішуватиметься без урахування інтересів Китаю. На думку китайських вчених, у найближчі 50 років посилюватиметься процес світової економічної інтеграції, внаслідок якого глобальна економіка набуватиме принципово нових форм. Пріоритетними стануть забезпечення національної безпеки та соціальної стабільності.

Інтеграція Китаю у глобальну економіку значно посилиться: щорічні темпи зростання ВВП мають скласти у середньому 6,3%; структура економіки зазнає кардинальних змін, обсяг зовнішньої торгівлі збільшуватиметься у середньому на 7,8% щорічно. Для досягнення мети – наблизитися до рівня розвинених країн до середини XXI століття, а після цього зробити країну «багатою і потужною», – необхідно не лише розширювати зв'язки із зовнішнім світом, але й розрахувати політику залучення іноземного капіталу й розширення зовнішніх відносин на довгостроковий період часу. Саме тому країни та регіони, які не були пріоритетними для зовнішньої політики КНР, наразі стали об'єктами першочергової уваги китайської дипломатії.

Відзначимо, що назву програми довгострокового розвитку КНР «Велика стратегія» було замінено у 2004 році на Заході на поняття «Пекінський консенсус». На увагу заслуговує постанова, прийнята 3-м пленумом ЦК КПК 18-го скликання, у якій міститься розділ «Прискорити створення зон вільної торгівлі», де йдеться про необхідність дотримання правил світової торгівлі, відстоювати відкрите двостороннє та багатостороннє регіональне і субрегіональне співробітництво, розширяти точки поєднання інтересів з різними країнами й регіонами, прискорити впровадження стратегії створення районів вільної торгівлі, взявши за основу сусідні райони.

Про роль Китаю як країни, розвиток якої впливає на увесь хід світової економіки, свідчить висунута ним глобальна Концепція «Один пояс, один шлях», в якій, перш за все, ставиться питання посилення єдності Європи і Азії, як обов'язкової передумови формування єдиного планетарного господарства, успішного просування глобалізації.

Висновки і перспективи подальших розробок. Економічна система Китаю в даний час є дуже складною, динамічною і важливою частиною світової економіки та зовнішньоекономічних відносин. Вихід країни на подібну траєкторію, починаючи з реформ Ден Сяопіна, відбувся завдяки трансформації

внутрішнього ринку шляхом поступового, послідовного та безперервного усунення засад централізованого планування та його заміни регульованим ринком. Завдяки цьому вдалося значно підвищити товарність зовнішнього ринку і повернути його у бік внутрішнього ринку.

Завдяки цьому, особливо активно з 2010 року, відбулися якісні зміни в експорті продукції, яку сьогодні виробляє Китай. КНР на сьогоднішній день випереджає всі інші країни світу, що свідчить про конкурентоспроможність товарів і економічний стан країни.

Подібне вдалося досягти завдяки орієнтації країни на принципи соціалістичної модернізації, в які було органічно вмонтовано механізм інноваційного розвитку, запровадження відкритих вільних економічних зон, використання принципу поступовості та спадкоємності розвитку. В інтеграційних об'єднаннях держав з ринками, що розвиваються, Китай обрав із двох моделей державної економічної політики (репродуктивної та продуктивної) продуктивну модель реформ, яку й досі поглиблює. Країні не до вподоби репродуктивна модель, так як вона консервує рівень країн з різними стартовими позиціями в процесах інтеграції, гальмуючи подальший розвиток слаборозвинених країн.

Сьогодні товарообіг Китаю став дуже серйозною проблемою для держав з високо розвинутою промисловістю, так як на світовому ринку користується великим попитом дешева, хоча, у своїй більшості, не дуже якісна продукція, через що знижується попит на якісні товари.

Говорячи про методи вдосконалення і перспективи розвитку економіки Китаю потрібно звернути увагу на демографічну ситуацію в країні, її величезне населення, що зумовлює велике споживання ресурсів, стимулює поглиблення розподілу праці, товарності, розвиває внутрішній та зовнішній попит і веде до підняття рівня життя усіх верств населення. Так, до 2020 року буде завершена програма повної ліквідації злиднів і продовжено програми значного підвищення ефективності аграрної сфери та поліпшення рівня життя жителів села, з чого, власне, і почалися динамічні реформи Ден Сяопіна.

За останні два десятиліття Китайська Народна Республіка остаточно перетворилася на державу, що динамічно розвивається. Це виявляється у зростанні обсягів промислового та аграрного виробництва, заняті нею провідних позицій у світі по виробництву багатьох видів продукції, 30% якої, вже зараз відповідає рівню світових стандартів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку та удосконалення рекомендацій щодо використання економічної політики Китаю (або її окремих компонентів) в економічній політиці України.

Література

1. Радзівська С. О., Ус І. В., Покришка Д. С. *Глобальні домінанти розвитку Китаю*. Міжнародна економічна політика. 2017. № 1 (26). URL: <http://docplayer.net/63527434-Globalni-dominanti-rozvitku-kitayu.html> (дата звернення: 13.01.2020).
2. Гуань Сюэлін, Юй Пэн. *Почему Китай полон уверенности, проводя саммит G20 в Ханчжоу?* Китай. Иллюстрированный журнал. 2016. № 10 (132). С. 38–39.
3. Король В., Небилцова О. *Регіональна економічна інтеграція у Великій Східній Азії : детермінанти та бар'єри*. Міжнародна економічна політика. 2015. № 1 (22). С. 100–122.
4. Лук'яненко О. Д. *Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності* : монографія. Київ : КНЕУ, 2017. 298 с.

5. *Обзор внешнеэкономической деятельности Китая*. Портал внешнеэкономической информации. URL: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/economics_review (дата обращения: 15.01.2020).
6. *Экономическая статистика Китая*. Мировой атлас данных. URL: <https://knoema.ru/atlas/Китай> (дата обращения: 16.01.2020).
7. Олійник О. М. *Китай в «Азійському столітті» : геополітичний вимір, глобальна економічна стратегія, регіональні пріоритети*. Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світосистеми : зб. наук. праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститут Конфуція Київського національного лінгвістичного університету. Київ, 2016. 272 с. С. 104–127.
8. *Саммит G-20 в Осаке*. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Саммит_G-20_в_Осаке_\(2019\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Саммит_G-20_в_Осаке_(2019)) (дата обращения: 17.01.2020).
9. Осельська О. С. *Геополітичний аналіз міждержавної інтеграції : концептуальні основи та методологія* : монографія. Дніпропетровськ : Грані, 2015. 400 с.
10. *Проблемы экономического роста и развития производительных сил в КНР* / Отв. ред. И. Н. Наумов. Москва : Институт Дальнего Востока РАН, 2017. 184 с.

References

1. Radziewska, S. O., Us, I. V., Pokryshka, D. S. (2017). *Global dominants of China's development* [Глобальні доміанти розвитку Китаю], *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, No. 1 (26). Retrieved from: <http://docplayer.net/63527434-Globalni-dominanti-rozvitku-kitayu.html> [in Ukrainian]
2. Huan, Siuelin, Yuy, Pen (2016). *Why China is full of confidence by hosting the G20 Summit in Hangzhou?* [Pochemu Kitay polon uverennosti, provodya sammit G20 v Khanchzhou], *Kitay, Illyustrirovany zhurnal*, No. 10 (132), s. 38–39 [in Russian]
3. Korol, V., Nebyltsova, O. (2015). *Regional economic integration in the Greater East Asia: determinants and barriers* [Регіональна економічна інтеграція у Великій Східній Азії: детермінанти та бар'єри], *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, No. 1 (22), s. 100–122 [in Ukrainian]
4. Lukyanenko, O. D. (2017). *Innovative factors of global competitiveness: monograph* [Іновативні фактори глобальної конкурентоспроможності: монографія], KNEU, Kyiv, 298 s. [in Ukrainian]
5. *Review of China's foreign economic activity*. Foreign economic information portal. Retrieved from: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/economics_review [in Russian]
6. *China economic statistics* [Економічеська статистика Китаю], *Міровий атлас даних*. Retrieved from: <https://knoema.ru/atlas/Китай> [in Russian]
7. Oliylyk, O. M. (2016). *China in the «Asian century»: geopolitical dimension, global economic strategy, regional priorities* [Китай в «Азійському столітті»: геополітичний вимір, глобальна економічна стратегія, регіональні пріоритети], *Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світосистеми: зб. наук. праць*, НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститут Конфуція Київського національного лінгвістичного університету, Київ, 272 с., s. 104–127 [in Ukrainian]
8. *G-20 Summit in Osaka (2019)*. Retrieved from: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Саммит_G-20_в_Осаке_\(2019\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Саммит_G-20_в_Осаке_(2019)).
9. Oselska, O. S. (2015). *Geopolitical analysis of interstate integration: conceptual foundations and methodology: monograph* [Геополітичний аналіз міжнародної інтеграції: концептуальні основи та методологія: монографія], Hrani, Dnipropetrovsk, 400 s. [in Ukrainian]
10. *Problems of economic growth and development of productive forces in the PRC* (2017). Ed. by I. N. Naumov [Проблеми економічного росту і розвитку виробничих сил в КНР; под ред. І. Н. Наумова], Інститут Далнього Востока РАН, 184 s. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 21.01.2020.

Прийнята до публікації 07.02.2020.